

واکاوی عوامل مؤثر بر پذیرش یکپارچه سازی اراضی در میان کشاورزان:
مطالعه موردی دهستان آباریک

Deep searching of the effective factors on accepting the integration of
lands among farmers: The case study of Abbarik Village

افسانه ملک حسینی^{۱*}، علی اصغر میرک زاده^۲

^۱دانش آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی و ^۲استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی
کرمانشاه

E-mail: Mafsnhe@yahoo.com

* نویسنده مسئول

چکیده

زمین یکی از مهمترین عوامل مؤثر در تولید بخش کشاورزی می باشد. پراکندگی اراضی به دلایل متعدد از جمله محدودیت در استفاده از تکنولوژی های نوین و عدم سرشکن شدن هزینه ها در بسیاری از مراحل کاشت، داشت و برداشت موجب کاهش عملکرد و بازدهی تولید در بخش کشاورزی می باشد. پژوهش حاضر در دهستان آباریک از توابع شهرستان سنقر و کلیائی در زمستان ۱۳۹۰ به صورت پیمایشی انجام گرفته است. هدف این پژوهش بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش یکپارچه سازی اراضی در میان کشاورزان بود. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه کشاورزان دهستان آباریک می باشد که تعداد نفر ۱۰۰ به صورت تصادفی به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. نتایج نشان داد که سطح تحصیلات و میزان درآمد کشاورزان برجسته ترین عوامل مؤثر بر پذیرش بوده، و متفاوت بودن مرغوبیت زمین های کشاورزی در نقاط مختلف مهمترین علت اجرایی نشدن این طرح است. در راستای جلب مشارکت افراد در زمینه فوق اطلاع رسانی در ارتباط با فواید طرح، اصلاح نگرش آن ها نسبت به کارهای مشارکتی، و تشویق و ترغیب آن ها از طریق نمایش الگوهای موفق در این زمینه (حساسیت سازی مخاطب) پیشنهاد می شود.

کلیدواژه ها: یکپارچه سازی اراضی، کشاورزان، روستاییان، پذیرش، دهستان آباریک

Abstract

Land is one of the effective factors in farming production. Dispersion of lands for several reasons (among others) is using limitations from modern Technologies; nondistribution of expenses in variety of planting, culture, and harvest, causes the decreasing of function and output for production in agriculture area. The present research in Abbarik Village (district), one of suburbs from songhor and kolyaei city, has been fulfilled in measurement way. The aim of this investigation was searching the effective factors in accepting the integration of farmlands among farmers. Statistical society for investigation consists of the whole farmers in Abbarik district (N= 1395) which 300 people among There were chosen in the basis of Morgan Matrix as sample statistical in form of classification with suitable connection. Results show that the educational level and the rate of farmers income is the most prominent effective factors in accepting, and being differ of desirability of farming lands in different places is the most important factors for not accomplishment of this project. To attract the share ness of individual ultra informing base in connection to utilities of the project, reform of their conception toward partnership work, and encouraging them by displaying successful models in this area, the susceptibility of addresser is offered.

Key words: integration of farmlands, farmers, villagers, integration, Abbarik distraction

مقدمه

مهمترین مسائل جهان امروز مسأله تأمین مواد غذایی است. بطوری که از نظر کمیت در مهار کم غذایی مؤثر باشد و از دید کیفیت نیز بتواند سوء تغذیه را برطرف نماید. همچنین گسترش صنایع نیز نیازمند مواد خام بیشتر با کیفیت مطلوب تری است. در چنین شرایطی در کشورهای در حال توسعه از منابع آب و خاک بصورت بهینه استفاده نمی شود. یکی از معضلات جدی در کشورهای در حال توسعه و در مورد اخیر کشور خودمان وجود مسأله و پراکنده بودن اراضی زراعی است که کارایی کلیه عوامل تولید را بنحو چشمگیری کاهش می دهد. بعلاوه کاردرچنین اراضی کم وسعت و پراکنده ایی آن هم با اعضای خانواده موجب می شود تا ضمن کاهش بهره وری و بیکاری پنهان، زنان و سایر اعضای خانواده نتوانند بطور جدی در فعالیت های دیگری چون صنایع دستی و دامپروری شرکت نموده و موجبات افزایش درآمد خانوار را فراهم نمایند. لذا روستاییان در یک ارزیابی سرانگشتی بین درآمد خانوار شهری و روستایی به راحتی راهی شهرها شده، پدیده مهاجرت موجب تشدید مسائل و مشکلات شهری، ایجاد و توسعه مشاغل کاذب، گسترش آلودگی ناشینی و حاشیه نشینی گردیده و در مناطق روستایی نیز اثرات سوئی را برجا می گذارد. ریشه این تحرک، بی رغبتی و مقایسه همان کم بازدهی و نتیجه آن کم درآمدی خانوار است و با اتکاء خانوار روستایی به فعالیت کشاورزی بخش اعظم این معضل به عدم کارایی اراضی و پراکنده خانوار مربوط بوده بنابراین شایسته توجه ویژه است. هرچند در قوانین اصلاحات ارضی به واگذاری زمین به پسر بزرگتر زارع متوفی، جایگزینی سهم بجای زمین و کار روزمزد در شرکت های سهامی زارعی توجه گردیده اما متأسفانه ضمن نداشتن ضامن اجرایی تاثیر مطلوبی از خود باقی نگذاشته است. در میان آثار محققین و بعد از انقلاب اسلامی نیز بررسی عوامل مؤثر در تقطیع اراضی و همچنین لزوم اجرای یکپارچه سازی اراضی در برخی از مناطق کشور بصورت موردی دیده می شود. در اذهان عمومی و خصوصاً دانشجویان، اصلاحات ارضی عامل خرد شدن و پراکندگی اراضی شناخته شده و بر آن نیز تأکید می شود. اما لازم است بدانیم که اصلاحات ارضی بعنوان یکی از مهمترین عواملی است که بصورت وسیع و بی سابقه ای به توزیع اراضی زراعی بین زارعین صاحب نسق پرداخت. لیکن باید در نظر داشت که در یک مقطع زمانی اجرا شد یعنی از نظر زمانی ایستا بوده، ولی از نظر مکانی

وسیعترین عامل است. درحالی که اراضی توزیع شده دائماً توسط سایر عوامل در هر سال و هر نسل کوچکتر و پراکنده تر می شوند. در حال حاضر سهم این عوامل که از نظر زمانی پویا هستند مهمتر از اصلاحات ارضی است و بایستی به بررسی آن ها پرداخته و در تعدیل و رفع آن ها سعی شود. لازم به ذکر است که این عوامل نه تنها موجب کم وسعت و پراکنده شدن اراضی زراعی می شوند بلکه بعضی از آن ها امر یکپارچه سازی را با مشکل مواجه می کنند. در خصوص اهمیت و ضرورت پرداختن به توسعه کشاورزی- روستایی و مسأله خرد شدن و پراکندگی اراضی زراعی جایگاه بخش کشاورزی در تأمین مواد خام صنایع و مواد غذایی مورد نیاز جمعیت جهان نیز موجب شده است تا محققین به طرح مدل های توسعه کشاورزی بپردازند که از آن جمله می توان به مدل توسعه گسترش مرزی *ledom reitnroF* - حفظ منابع *ledoM noitavresnoC* - مدل متأثر از توسعه شهری- صنعتی *ledoM tcapmi lairtsudni-nabrO* - مدل انتشار *ledoM noisuffiD* - استفاده از نهادهای پرمحصول *ledoM tupni ffoyap-hgiH* و نوآوری القایی (فنی و نهادی) *ledoM noitavonni decudni* اشاره نمود (ایچر و همکاران، ۱۳۷۰).

خوشبختانه در کشور ما مسئولین ضرورت توجه به کشاورزی و توسعه روستایی بخوبی احساس نموده و در برنامه دوم توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور نیز به امر یکپارچه سازی تأکید گردیده است. در سطح بین المللی نیز برخی از کشورها به این امر اقدام کرده که می تواند تجربه مناسبی برای سایر کشورها باشد. به عنوان مثال مجمع فدرال توسعه زمین (فلدا) برای توسعه اراضی کشاورزی و مجمع فدرال ادغام و احیاء زمین (فلکرا) برای یکپارچه سازی اراضی زراعی در کشور مالزی ایجاد شده اند (اوبرای، ۱۳۷۰).

پراکندگی اراضی یکی از معضلات بخش کشاورزی محسوب می شود، به طوری که کلیه صاحب نظران آن را یکی از موانع اصلی توسعه می دانند و در مقابل، از یکپارچه سازی اراضی به عنوان یکی از عوامل عمده دگرگونی در بخش کشاورزی یاد می کنند. در این زمینه، تقلیل هزینه های کشت و افزایش بازدهی محصولات کشاورزی از اهداف اساسی سیاستگذاران بخش کشاورزی است. نرخ بازگشت سرمایه در طرح های یکپارچه سازی متفاوت است، به طوری که در هلند نرخ بازگشت سرمایه ۶ تا ۱۵ درصد و در قبرس این نرخ ۱ تا ۲۲ درصد گزارش شده است (Demen, 2002). پراکندگی و کوچکی قطعات در کشور ما نیز موجب شده تا فرایند تولید محصولات کشاورزی در بسیاری از نقاط کشور به صورت سنتی انجام گیرد و امکان

استفاده بهینه از فناوری و امکانات نوین کشاورزی مقدور نباشد. از طرفی با توجه به رشد روزافزون جمعیت در روستاها و افزایش نسبی آن در شهرها، تولیدات کشاورزی در داخل کشور با نظام سنتی موجود، جوابگوی تقاضای جمعیت نخواهد بود و برای جوابگویی به تقاضای موجود، مسئولان سیاست واردات را اتخاذ می کنند که این امر باعث خروج ارز از کشور و همچنین بدتر شدن وضعیت اقتصادی و اجتماعی روستاییان می شود و به دلیل اقتصادی نبودن تولید در واحدهای کوچک، آنان را ناگزیر از مهاجرت به نقاط شهری می کند (جمشیدی و تیموری، ۱۳۸۸).

چند قطعه بودن و پراکنش زمینه ای زراعی از علل مهم پایین بودن تولیدات کشاورزی در ایران است. اهمیت یکپارچگی اراضی از آغاز برنامه اصلاحات اراضی در ایران مورد توجه برنامه ریزان و سیاست گذاران بخش کشاورزی قرار گرفت و به همین دلیل بلافاصله پس از اجرای مرحله دوم اصلاحات ارضی که خرد شدن هر چه بیشتر اراضی را موجب گردید، الگوهای جدیدی از کشت و کار یکپارچه چه به منظور مقابله با پراکندگی و چند قطعه بودن اراضی از جانب دولت مطرح و به مرحله اجرا گذاشته شد. این الگوها (از جمله شرکت های سهامی زراعی و واحدهای تعاونی تولید) گرچه در نهایت به دلیل مشکلات عمدتاً اجتماعی نتوانستند به اهداف از پیش تعیین شده ی خود دست یابند، ولی ایده ی یکپارچگی اراضی فراموش نشد و کماکان بعد از انقلاب ادامه یافت، به طوری که با تصویب لایحه ی واگذاری اراضی مصوب شورای انقلاب به وسیله هیئت هفت نفره این تفکر دوباره به صورت جدی دنبال شد و امروزه نیز کوشش سیاست گذاران کشاورزی در راستای تشویق کشاورزان به تشکیل تعاونی های بزرگ تولید ادامه دارد (وثوقی و فرجی، ۱۳۸۳). در واقع آگاهی از معایب قطعه قطعه بودن اراضی کشاورزی در مقابل مزایای کشت یکپارچه، اهمیت و ضرورت اجرای طرح های یکپارچگی اراضی را روشن تر خواهد ساخت:

عدم امکان بهره گیری از شیوه های نوین و ماشین آلات کشاورزی، هدر رفتن آب کشاورزی، اتلاف نیروی کار کشاورزان، غیر اقتصادی بودن قطعات کوچک، عدم استفاده از بخش هایی از زمین زراعی به منظور احداث راه های بین مزارع، افزایش مشاجرات و دعواهای درون گروهی، انجام ندادن هرگونه عملیات زیر بنایی از قبیل تسطیح اراضی و احداث شبکه های آبیاری را می توان از معایب قطعه قطعه بودن و پراکنش اراضی محسوب نمود و در مقابل افزایش کیفیت محصول، کاهش هزینه های تولید، صرفه جویی در مصرف

آب، استفاده بهینه از خاک و افزایش سطح مرغوب خاک، تسهیل در انجام دادن عملیات زیر بنایی، امکان استفاده عقلانی از وسایل و ابزار جدید، امکان تبدیل دامداری سنتی به واحدهای دامداری صنعتی یا نیمه صنعتی و بهداشتی، امکان تبدیل مزارع باز به مزارع بسته دارای حد و مرز مشخص، ایجاد تغییرات کالبدی در مورفولوژی روستاها و بالاخره امکان تبدیل سکونتگاه های چسبیده به هم غیر بهداشتی توده وار به مسکن پراکنده ای که بتوانند از امکانات بهداشتی و رفاهی مناسبی برخوردار باشند نیز از جمله محاسن یکپارچه سازی اراضی هستند (همان منبع).

یکپارچه کردن اراضی صحیح ترین روش مبارزه با معضل چندپارگی اراضی است، منظور از یکپارچه سازی تلفیق و توزیع مجدد زمین در یک ملک یا بخشی از یک ملک به گونه ای است که تعداد قطعات واقع در آن کاهش یابد (سینگ، ۱۳۷۴).

امینی و همکاران، در مطالعه ای با هدف بررسی و مقایسه دلایل مخالفت بهره برداران با اجرای طرح های یکپارچه سازی زمین های کشاورزی در شهرستان کرمانشاه و منطقه لنجات استان اصفهان به این نتیجه رسیدند که در دو منطقه مورد مطالعه، ناآگاهی صاحبان زمین های زراعی، نامناسب بودن روش های فنی اجرای طرح ها و نبود قوانین روشن در زمینه یکپارچه سازی اراضی، عمده ترین موانع پیشبرد این فرایند هستند. همچنین نشان داده شد که در روستاهای متقاضی طرح یکپارچه کردن اراضی، مالکیت ها بزرگتر، پراکندگی قطعات بیشتر، تعداد بهره برداران کمتر، بهره برداران باسوادتر و جوانتر، فاصله تا مراکز خدمات کمتر، و تعداد برنامه های آموزشی ترویجی بیشتر بوده است (امینی و همکاران، ۱۳۸۶). وثوقی و فرجی در مطالعه ای موردی، با هدف بررسی میزان تمایل مالکان به مشارکت در یکپارچه سازی اراضی مزروعی و شناسایی عوامل اجتماعی اقتصادی مؤثر بر تمایل کشاورزان صاحب زمین پرداخته اند. نتایج آن ها گواه این است که متغیرهای سواد، فراهم بودن فرصت های شغلی، میزان مالکیت زمین، اعتماد مردم به یکدیگر، اعتماد مردم به دولت و عوامل انگیزشی، رابطه معنی داری با میزان تمایل مالکان به مشارکت در یکپارچه سازی دارند (وثوقی و فرجی، ۱۳۸۵). تحقیق گونزالس گارسیا در اسپانیا نشان می دهد که برنامه های یکپارچه سازی گامی مهم در بهبود کارآیی نیروی کار و بهره وری بهینه اراضی زراعی است، و افزایش آگاهی کشاورزان در مورد نتایج اقتصادی و اجتماعی یکپارچه سازی اراضی، انتقال اطلاعات مفید از مروجان به کشاورزان، و

برنامه های حمایتی دولت، عوامل مؤثر در پذیرش یکپارچه سازی هستند (Gonzales, 2002). مطالعات ویتی کاینن در اروپا نشان می دهد که موجه ترین دلیل برای سودمند بودن برنامه های یکپارچه سازی اراضی، اندازه قطعات و کاهش تعداد قطعات است. وجود تفاوت در دسترسی برخی از اراضی به جاده ها و منابع آبی، باعث می شود که تعویض اراضی و یکپارچه کردن آن ها با مشکلات زیادی همراه باشد (Vitikainen, 2000). رؤسا و فلسوریان در مطالعه خود در رومانی نشان می دهند که بررسی ظرفیت های مناطق، توسعه روش های ارزشیابی زمین، افزایش دانش ارزیابان زمین، و وضع یک چارچوب حقوقی مناسب در مورد یکپارچه سازی برای اجرای طرح های یکپارچه سازی ضروری است (جمشیدی و همکاران، ۱۳۸۸). نوروزیان نشان داد که عدم اطمینان به اجرای طرح، ترس از دست دادن زمین های خوب، و عدم آگاهی از ماهیت یکپارچه سازی زمین های کشاورزی، از مهمترین دلایل مخالفت بهره برداران با اجرای طرح یکپارچه سازی زمین های کشاورزی، و بالارفتن درآمد، راحت شدن کشت و کار، استفاده از تسهیلات، و صرفه جویی در وقت، از مهمترین دلایل موافقت جامعه مورد مطالعه بوده است (نوروزیان، ۱۳۷۸). زارع در شهرستان فسا در استان فارس نشان داد که بیش از ۷۵ درصد از بهره برداران نسبت به یکپارچه سازی زمین های کشاورزی ابراز تمایل کرده اند. او مهمترین دلایل مخالفان یکپارچه سازی را داشتن زمین های کشاورزی وسیع و قطعات بزرگ، پیشینه ذهنی منفی نسبت به سیاست های دولتی در خصوص زمین های کشاورزی، و عدم اطمینان از حسن اجرای طرح بیان نمود (زارع، ۱۳۷۹). پژوهش حاضر حول محور همین مسائل و در این راستا صورت گرفته است و هدف آن دست یابی به علل و عواملی است که بر پذیرش کشاورزان روستاهای دهستان آباریک از توابع شهرستان سنقر و کلیائی بر یکپارچه سازی اراضی تأثیر می گذارد. باشد که نتایج حاصل از این پژوهش بتواند به نوبه خود در ارائه راهکارهای سودمندی در جهت گسترش طرح های یکپارچگی اراضی دهقانان خرده پا مورد استفاده قرار گیرد.

روش شناسی تحقیق

این تحقیق به لحاظ هدف، از نوع کاربردی و به لحاظ میزان نظارت، درجه کنترل و نحوه گردآوری داده ها، از نوع توصیفی- پیمایشی است. متغیر وابسته تحقیق پذیرش یکپارچه سازی بوده است. بر اساس مبانی نظری و پژوهشی تحقیق، مجموعه ای گوناگون از متغیرها و سازه ها در حکم متغیر مستقل انتخاب شد و

پس از تعریف مفهومی و عملیاتی، گردآوری اطلاعات مربوط به آن‌ها صورت گرفت. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه کشاورزان دهستان آباریک از توابع شهرستان سنقر و کلیائی (استان کرمانشاه) ($N=1396$) بود که ۳۰۰ نفر از آن‌ها براساس جدول مورگان بعنوان نمونه آماری به صورت طبقه‌ای با انتساب متناسب انتخاب شدند. ابزار اصلی برای جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه‌ای بود که روایی آن با استفاده از پانل متخصصان تایید شد و برای سنجش پایایی آن ضریب آلفای کرونباخ آن محاسبه شد که برای تمام بخش‌های پرسشنامه بالاتر از ۰/۷ بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی به وسیله نرم‌افزار SPSS تحت ویندوز نسخه ۱۶ انجام شد.

فرضیات

- ۱- میان میزان تحصیلات کشاورزان و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد؛
- ۲- میان اطلاعات و آگاهی کشاورزان از یکپارچه سازی و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد؛
- ۳- میان میزان مالکیت زمین کشاورزان و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد؛
- ۴- میان میزان اعتماد کشاورزان به همدیگر و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد؛
- ۵- میان نوع کشت (دیم و آبی) کشاورزان و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد؛
- ۶- میان ویژگی‌های طبیعی اراضی زراعی کشاورزان و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۷- میان خرید و فروش اراضی زراعی و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۸- میان میزان مشارکت اجتماعی کشاورزان و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۹- میان وضعیت دارایی کشاورزان و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۱۰- میان تعداد فرزندان کشاورزان و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۱۱- میان میزان درآمد کشاورزان و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۱۲- میان میزان تعلقات اجتماعی- فرهنگی کشاورزان به زمین‌های کشاورزی و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد.

نتایج، بحث و نتیجه گیری

ویژگی های فردی کشاورزان: طبق جدول ۱ ملاحظه می شود که میانگین سنی کشاورزان ۴۹ سال و دامنه سنی کشاورزان بین ۲۹- ۷۰ سال قرار دارد. میزان تحصیلات اکثریت آن ها در حد راهنمایی بوده و دارای ۵- ۳ فرزند بودند. همچنین بیشتر کشاورزان روستایی بودند.

جدول ۱. ویژگی های فردی کشاورزان

ویژگی های فردی	طبقه	فراوانی	درصد	میانگین
گروه های سنی	۲۹ تا ۴۰ سال	۹۹	۳۳	۴۶/۹۲
	۴۱ تا ۵۰ سال	۸۳	۲۷	
	۵۱ تا ۶۰ سال	۷۳	۲۴	
	۶۱ تا ۷۰ سال	۴۵	۱۵	
میزان تحصیلات	بی سواد	۴۲	۱۴	-----
	ابتدایی	۸۰	۲۶/۷	
	راهنمایی	۱۰۲	۳۴	
	دیپلم	۶۸	۲۲/۷	
	بالتر از دیپلم	۸	۲/۶	
تعداد افراد تحت تکفل	۰-۲	۷۷	۲۵/۶	-----
	۳-۵	۱۹۹	۶۶/۴	
	بالتر از ۵	۲۴	۸	
محل سکونت	روستا	۲۵۸	۸۶	----
	شهر	۴۲	۱۴	

مأخذ: یافته های پژوهش

آزمون فرضیه ها

جدول ۲. رابطه بین متغیر مستقل و پذیرش یکپارچه سازی اراضی مزروعی

متغیر وابسته	متغیر مستقل (عوامل مؤثر)	ضریب همبستگی پیرسون	سطوح معنی داری
پذیرش یکپارچه سازی اراضی	تحصیلات	۰/۶۲۶**	۰/۰۰۰
	اطلاعات و آگاهی کشاورزان	۰/۵۹۱**	۰/۰۰۰
	مالکیت زمین	۰/۲۶۷*	۰/۰۱۶
	نوع کشت	۰/۲۲۸	۰/۱۱۱
	ویژگی های طبیعی اراضی کشاورزی	۰/۳۶۸*	۰/۰۰۲
	خرید و فروش اراضی	۰/۲۳۹*	۰/۰۴۲
	مشارکت اجتماعی	۰/۳۹۱**	۰/۰۰۱
	وضعیت دارایی	۰/۴۲۹**	۰/۰۰۰
	تعداد فرزندان	۰/۲۲۸*	۰/۰۵۰
	میزان درآمد کشاورزان	۰/۵۲۶**	۰/۰۰۰
	میزان تعلقات اجتماعی - فرهنگی کشاورزان	۰/۲۳۴*	۰/۰۴۷

** معنی داری در سطح ۰/۰۱ * معنی داری در سطح ۰/۰۵ FS: ضریب همبستگی اسپیرمن n: سطح معنیداری

مأخذ: یافته های پژوهش

فرضیه ۱. نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول نشان می دهد که بین میزان تحصیلات کشاورزان و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد. ضریب همبستگی فوق نشان دهنده آن است تحصیلات کشاورزان نقش پررنگی در افزایش آگاهی داشته و در نتیجه پذیرش یکپارچه سازی اراضی را در میان کشاورزان بالا برده است.

فرضیه ۲. نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم نشان می دهد که بین اطلاعات و آگاهی کشاورزان و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد. ضریب همبستگی فوق نشان دهنده آن است کشاورزانی

که آگاهی بیشتری نسبت به مزایا و فواید یکپارچه سازی اراضی دارند، تمایل بیشتری برای پذیرش یکپارچه سازی اراضی از خود نشان می دهند.

فرضیه ۳. نتایج حاصل از آزمون فرضیه سوم نشان می دهد که بین مالکیت زمین و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد. ضریب همبستگی فوق نشان دهنده آن است کشاورزانی که زمین بیشتری دارند نسبت به مقوله یکپارچه سازی اراضی تمایل بیشتری نشان می دهند، علت این امر را می توان به سرشکن شدن هزینه ها، بالا رفتن عملکرد، و سهولت رسیدگی و مراقبت از زمین کشت شده در طول مراحل (کاشت، داشت، و برداشت) دانست.

فرضیه ۴. نتایج حاصل از آزمون فرضیه چهارم نشان می دهد که بین نوع کشت (دیم و آبی) و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود ندارد.

فرضیه ۵. نتایج حاصل از آزمون فرضیه پنجم نشان می دهد که بین ویژگی های طبیعی اراضی کشاورزان (وضعیت توپوگرافی اراضی و مرغوبیت نسبی) و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد. ضریب همبستگی فوق نشان دهنده آن است که مرغوبیت اراضی کشاورزی، دوری و نزدیکی به جاده های اصلی و فرعی و روستای مورد نظر، دیم و آبی بودن زمین، به میزان زیادی در پذیرش یکپارچه سازی اراضی مؤثر خواهد بود.

فرضیه ۶. نتایج حاصل از آزمون فرضیه ششم نشان می دهد که بین خرید و فروش اراضی و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد. ضریب همبستگی فوق نشان دهنده آن است که هر چه میزان خرید و فروش اراضی در روستایی کمتر باشد به تبع یکپارچه سازی اراضی بیشتر مورد توجه قرار می گیرد.

فرضیه ۷. نتایج حاصل از آزمون فرضیه هفتم نشان می دهد که بین مشارکت اجتماعی و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد. ضریب همبستگی فوق نشان دهنده آن است که هر چه روحیه ی مشارکت پذیری در کشاورزان بالا باشد، پذیرش یکپارچه سازی اراضی یا هر مقوله ی توسعه ای دیگری به سهولت امکان پذیر می باشد.

فرضیه ۸. نتایج حاصل از آزمون فرضیه هشتم نشان می دهد که بین وضعیت دارایی و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد. این یافته در این تحقیق قابل انتظار است؛ زیرا در مورد کشاورزان دارای توانمندی بیشتر اقتصادی، امکان پذیرش یکپارچه سازی اراضی بیشتر است و می توان اینگونه نتیجه گرفت که کشاورزان دارای توان اقتصادی کمتر، از ترجیحات هزینه ای بیشتری برخوردارند و از این رو، پذیرش یکپارچه سازی از سوی آن ها در اولویت قرار نمی گیرد.

فرضیه ۹. نتایج حاصل از آزمون فرضیه نهم نشان می دهد که بین تعداد فرزندان و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد. ضریب همبستگی فوق نشان دهنده آن است که هرچه کشاورزی تعداد فرزندان کمتری داشته باشد به تبع اراضی پراکندگی کمتری پیدا کرده و در نتیجه یکپارچه سازی آن ها به مراتب راحتتر خواهد بود.

فرضیه ۱۰. نتایج حاصل از آزمون فرضیه دهم نشان می دهد که بین میزان درآمد کشاورزان و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد. ضریب همبستگی فوق نشان دهنده آن است که هرچه کشاورزی وضعیت درآمدی مطلوبتری داشته باشد به دلایل زیر تمایل بیشتری نسبت به پذیرش یکپارچه سازی اراضی از خود نشان خواهد داد:

فراهم شدن شرایط لازم برای کشت مکانیزه، سرشکن شدن هزینه ها، عدم اتلاف زمان و هزینه و...

فرضیه ۱۱. نتایج حاصل از آزمون فرضیه یازدهم نشان می دهد که بین میزان تعلقات اجتماعی - فرهنگی کشاورزان و پذیرش یکپارچه سازی اراضی رابطه معنی داری وجود دارد. ضریب همبستگی فوق نشان دهنده آن است که هر چه مالکین وابستگی اجتماعی کمتری نسبت به اراضی کشاورزی خود داشته باشند، پذیرش یکپارچه سازی اراضی از سوی آن ها آسان تر خواهد بود.

اولویت بندی موانع بازدارنده موفقیت طرح یکپارچه سازی اراضی دهستان آباریک

جدول ۳. اولویت بندی موانع بازدارنده موفقیت طرح یکپارچه سازی اراضی

اولویت	ضریب تغییرات	میانگین	انحراف معیار	موانع
۱	۰/۱۵	۴/۶۴	۰/۷۲	۱. متفاوت بودن مرغوبیت زمین های کشاورزی در نقاط مختلف
۲	۰/۱۹	۴/۲۵	۰/۸۰	۲. وابستگی اجتماعی - فرهنگی زیاد به زمین های کشاورزان
۳	۰/۲۲	۴/۳۲	۰/۹۶	۳. ضعف شدید مقوله سرمایه اجتماعی بخصوص مؤلفه مشارکت در میان کشاورزان منطقه
۴	۰/۲۳	۴/۱۹	۰/۹۶	۴. عدم آشنایی کشاورزان با فواید مقوله یکپارچه سازی اراضی
۴	۰/۲۳	۴/۲۶	۰/۹۹	۵. قانون ارث مهمترین مسئله در عدم موفقیت طرح یکپارچه سازی اراضی و در نتیجه پراکندگی اراضی کشاورزی است.
۵	۰/۲۶	۳/۹۴	۱/۰۴	۶. کم بودن زمین کشاورزی و در نتیجه بی اهمیتی نسبت به مقوله یکپارچه سازی اراضی
۶	۰/۲۶	۳/۹۴	۰/۹۵	۷. مسئله بسیار مهم حسادت در منطقه که به هیچ وجه حاضر به تعویض زمین ها و یکپارچه کردن اراضی خود نیستند.
۷	۰/۳۰	۳/۵۵	۱/۱	۸. ترس از اینکه با تعویض زمین خود در کنار زمین فردی قرار بگیرند که با او رابطه خوبی نداشته و موجب سلب آسایش او شود.

مأخذ: یافته های پژوهش

پیشنهادها

مشکل پراکندگی و قطعه قطعه بودن اراضی کشاورزی از روزگاران گذشته یکی از ویژگی های عمده نظام بهره برداری سنتی در ایران بوده است. پس از اصلاحات ارضی شرکت های سهامی زراعی، شرکت های تعاونی تولید و کشت و صنعت ها که توسط دولت به منظور یکپارچه سازی اراضی تشکیل شدند نتوانستند توفیق چندانی پیدا کنند و لذا مسئله پراکندگی و قطعه قطعه بودن اراضی کماکان به عنوان یکی از موانع توسعه کشاورزی ایران باقی ماند. در دو دهه اخیر در برخی از مناطق کشور یکپارچگی اراضی به صورت خودجوش و در قالب تشکل ها و سازمان های محلی و دهقانی به مرحله اجرا درآمده است که منطقه مورد مطالعه در این پژوهش دهستان آباریک از توابع شهرستان سنقر از استان کرمانشاه از جمله این مناطق است. در این پژوهش پذیرش طرح یکپارچه سازی اراضی به عنوان متغیر وابسته و تحصیلات، اطلاعات و آگاهی

کشاورزان، میزان تعلقات اجتماعی- فرهنگی کشاورزان، نوع کشت، ویژگی های طبیعی اراضی کشاورزی، خرید و فروش اراضی، مشارکت اجتماعی، وضعیت دارایی، تعداد فرزندان، میزان درآمد کشاورزان، مالکیت زمین به عنوان متغیرهای مستقل در نظر گرفته شده اند.

با عنایت به نتایج منتج از پژوهش حاضر، به منظور گسترده سازی این مقوله بسیار حیاتی و انجام آن پیشنهادهایی در زیر ارائه می شود:

۱- با توجه به اینکه بین پذیرش طرح یکپارچه سازی اراضی و میزان آگاهی و اطلاعات کشاورزان رابطه معنی داری وجود دارد لذا پیشنهاد می شود از طریق بازدید از مزارع یکپارچه شده و موفق در امر تولید به نوعی کشاورزان را در امر فوق ترغیب و تشویق نموده و از طریق رسانه های ارتباطی اطلاعات لازم را در اختیار آن ها قرار داد.

۲- با توجه به رابطه معنی دار بین مشارکت اجتماعی و پذیرش یکپارچه سازی اراضی، لذا پیشنهاد می شود از طریق برگزاری کلاس های آموزشی- ترویجی مختلف مزایای کار جمعی و مشارکتی و در نتیجه افزایش بهره وری و راندمان را در میان کشاورزان ترویج کرد.

۳- با توجه به رابطه معنی دار میان میزان مالکیت بهره برداران و مشارکت آن ها در اجرای طرح یکپارچه سازی اراضی همبستگی وجود دارد. از این رو، رفع بسیاری از مخالفت های بهره برداران مستلزم اصلاح روش اجرای طرح یکپارچه سازی اراضی است. بنابراین، پیشنهاد می شود که هزینه های اجرای طرح با توجه به میزان مالکیت و میزان پراکندگی زمین های هر زارع محاسبه گردد و از زارعانی که دارای مالکیت بیشتر و زمین های پراکنده تری هستند، هزینه بیشتری گرفته شود تا زارعان با مالکیت کمتر ترغیب شوند در طرح یکپارچه سازی اراضی مشارکت فعال تری داشته باشند؛

۴- با توجه به اینکه عملیات یکپارچه سازی اراضی نیاز به سرمایه گذاری و هزینه هایی جهت احداث کانال، جاده های فرعی میان مزارع و تأسیسات دیگر دارد، پیشنهاد می گردد دولت با همکاری دستگاه های مربوط تسهیلات اعتباری در اختیار کشاورزان ذی نفع قرار دهد.

۵- با توجه به اینکه کیفیت زمین ها در روستاهای مجاور و حتی در نقاط مختلف یک روستا متفاوت است، متقاعد کردن کشاورزان برای یکپارچه سازی اراضی کار دشواری به حساب می آید؛ از این رو، بهتر است

که در مراحل اولیه برای اینکه کشاورزان محاسن یکپارچه سازی را لمس کنند، از روش معاوضه موقت زمین استفاده شود. معاوضه دو طرفه بین زارعان معمولاً برای چند سال زراعی، بین بهره برداران ساکن در یک روستا در قالب توافقات و قراردادهای غیررسمی و از طریق وساطت ریش سفیدان محلی صورت می گیرد. معمولاً در این حالت هیچ پولی بین بهره برداران رد و بدل نمی شود و بعد از گذشت چند سال زراعی در صورت رضایت طرفین، قرارداد موقت میان آن ها شکل رسمی به خود می گیرد.

منابع

۱. وثوقی، م؛ و فرجی، ا. ۱۳۸۳. پژوهشی جامعه شناختی در زمینه عوامل مؤثر بر تمایل کشاورزان به مشارکت در یکپارچه سازی اراضی مزروعی (مطالعه موردی روستاهای زرین دشت). مجله جامعه شناسی ایران، دوره هفتم، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۵، ص ۱۰۱-۱۱۸.
۲. جمشیدی، ع.ر؛ و تیموری، م. ۱۳۸۸. عوامل مؤثر بر مشارکت کشاورزان در اجرای طرح یکپارچه سازی اراضی استان ایلام: مطالعه موردی شهرستان شیروان و چرداول. فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۲، شماره ۱، ص ۱۰۹-۱۲۷.
۳. اوپرای، اس. ۱۳۷۰. مهاجرت شهرنشینی و توسعه، ترجمه فرهنگ ارشاد، مؤسسه کار و تأمین اجتماعی، اول، تهران.
۴. ایچر، کارک و جان، ام استاتز. ۱۳۷۰. توسعه کشاورزی در جهان سوم، ترجمه کریم درویشی و دیگران، مرکز تحقیقات روستایی و اقتصاد کشاورزی، وزارت کشاورزی، اول، تهران.
۵. سینگ، جاسپر-اس. اس. دیلون، ۱۳۷۴. جغرافیای کشاورزی، ترجمه سیاوش دهقانیان و دیگران، دانشگاه مشهد، اول.
۶. وثوقی و دیگران (۱۳۶۴). بررسی مشکلات اقتصادی-اجتماعی ناشی از پراکندگی زمین، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
۷. وثوقی، م؛ و فرجی، ا. ۱۳۸۳. پژوهشی جامعه شناختی در زمینه عوامل مؤثر بر تمایل کشاورزان به مشارکت در یکپارچه سازی اراضی مزروعی (مطالعه موردی روستاهای زرین دشت). مجله جامعه شناسی ایران، دوره هفتم، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۵، ص ۱۰۱-۱۱۸.
۸. زارع، ا. ۱۳۷۹. «پراکندگی اراضی در استان فارس، آثار و علت ها». مجموعه مقالات سومین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران. مشهد: دانشگاه فردوسی.
۹. نوروزیان، م. ۱۳۷۸. تحلیلی بر مسائل یکپارچه سازی اراضی در بخش مرکزی شهرستان بستان آباد. پایان نامه کارشناسی ارشد، اصفهان: دانشکده جغرافیا.
۱۰. امینی، ا. احمدی، ع. و پاپزن، ع. ۱۳۸۶. بررسی و مقایسه دلایل مخالفت بهره برداران با اجرای طرح های یکپارچه سازی زمین های کشاورزی در شهرستان کرمانشاه و منطقه لنجانان استان اصفهان». مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه صنعتی اصفهان. سال ۱۱، شماره ۴۱.
11. Damen, J. (2002), "Development of land consolidation in the Netherlands from project objective to project instrument". Available on: http://www.landentwicklung.muenchen.de/cd_eec_conference/6_-_western_european_experience/6_damen/os_s_damen.pdf.
12. Gonzales Garcia, I. (2007), "Land consolidation in Spain :the land registry perspective". UNECE WPLA Workshop, 24th-25th May, Munich. Available on: <http://www.registradores.org>.

13. Vitikainen, A. (2004). An overview of land consolidation in Europe. *Nordic Journal of Surveying Real Estate Research*, Vol. 1, No. 1: 124-136.